

Kristoffer Hansen, Magnus Røsvik Sundgot og
Anthony Xanthopoulos Domansky

Substitutorens fonetiske variasjoner/ Phonetic variation of substitutors

Analyse av tre substitutorer på norsk tegnspråk

Analysis of three substitutors in Norwegian Sign
Language

Bacheloroppgave i Tegnspråk og tolking

Januar 2019

Kristoffer Hansen, Magnus Røsvik Sundgot og
Anthony Xanthopoulos Domansky

Substitorens fonetiske variasjoner/ Phonetic variation of substitutors

Analyse av tre substitutorer på norsk tegnspråk

Analysis of three substitutors in Norwegian Sign
Language

Bacheloroppgave i Tegnspråk og tolking
Januar 2019

Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet
Det humanistiske fakultet
Institutt for språk og litteratur

INNHOUDSLISTE

1	<i>Introduksjon og bakgrunn</i>	3
2	<i>Teori og litteratur</i>	4
2.1	Fonetikk	4
2.1.1	Fonetikk på tegnspråk	4
2.2	Språkvariasjon	6
2.2.1	Tegnvariasjon: fonetiske variasjoner i norsk tegnspråk	6
2.3	Konseptuell blending	7
2.3.1	Konseptuell blending og tegnspråk.....	7
2.3.2	Real space blending.....	8
2.4	Ikonisitet i tegnspråk	9
2.5	Avbildende tegn	10
2.5.1	Avbildende verbkonstruksjoner (depicting verbs) i norsk tegnspråk.....	10
2.5.2	Tre kategorier avbildende verbkonstruksjon	12
2.5.3	Deskriptor blends	12
2.5.4	Manipulator blends.....	13
2.5.5	Substitutor blends	13
3	<i>Metode</i>	15
3.1	Materiale	15
3.2	Utfordringer med analysen	15
3.3	Analyse	17
4	<i>Funn</i>	19
4.1	Gjennomgang av substitutor-former	19
4.1.1	BIL.....	20
4.1.2	FLY	21
4.1.3	PERSON	22
4.2	Individuelle funn	25
5	<i>Resultater og drøfting</i>	32

5.1	Sammensatt analyse	32
5.1.1	Substitutor-representasjon for BIL.....	32
5.1.2	Substitutor-representasjon for FLY	35
5.1.3	Substitutor-representasjon for PERSON	36
6	<i>Styrker og svakheter</i>.....	37
7	<i>Konklusjon</i>.....	39
8	<i>Sammendrag</i>	40
9	<i>Referanseliste</i>.....	41

1 Introduksjon og bakgrunn

I denne oppgaven skal vi utføre en eksplorerende undersøkelse på språkvariasjon knyttet til norsk tegnspråk. Språkvariasjon handler enkelt forklart, om hvordan et språk brukes forskjellig og eventuelt hvorfor. Språklig variasjon i tegnspråk er et felt som er mindre studert enn språklig variasjon på talespråk, og det er et tema innenfor tegnspråklingvistikken som fremdeles har flere utforskede områder (Bayley, Lucas og Rose, 2000). I analysen fokuserer vi *ikke* på hvorfor eventuell språkvariasjon foreligger fordi det vil kreve en ytterligere undersøkelse, som også tar hensyn til sociolingvistiske teorier om språkvariasjon. Med den analysen vi gjør, ønsker vi kun å avdekke eksistensen av språkvariasjon på norsk tegnspråk, med fokus på det lingvistiske elementet *substitutor* og dens fonetiske variasjoner. En *substitutor* er et tegn som blant annet kan brukes for å beskrive personer og kjøretøy, og deres handlinger i en avbildende verbkonstruksjon. Problemstillingen for oppgaven er - *Hvilken variasjon i de fonetiske parameterne håndform og orientering finnes det hos tre ulike substitutorer på norsk tegnspråk, og er noen mer utbredt enn andre?*

I følge Lucas (2001, s. 77) så har de fleste studiene som forsker på lingvistisk variasjon fokusert mest på leksikalsk variasjon og fonologisk variasjon, og veldig få har fokusert på morfologisk og syntaks variasjon. Da denne uttalelsen er fra 2001 så vi er ikke sikker om dette stemmer fremdeles. Når det kommer til vår studie, der vi fokuserer på substitutor variasjon, så har vi ikke vært borti lignende studie før, som gjør det litt utfordrende men samtidig veldig interessant.

For å gjennomføre denne oppgaven, har vi vært så heldige å fått låne videomateriale som inneholder døve deltakere som snakker norsk tegnspråk. Slik har vi hatt muligheten til å analysere bruken av substitutor og eventuelle fonetiske variasjoner ved bruk av disse substitutorene. Målet med oppgaven har vært å avdekke om det er variasjon eller ikke, og eventuelt om noen bruk av substitutor fremstår som mer populære enn andre.

I første delen av oppgaven vil vi forklare teorier og begreper som vi mener er viktige for å forstå substitutor, og hva vi mener når vi snakker om variasjon i bruken av dette elementet i tegnspråk. Vi vil videre presentere materialet vi har forsket på, hva slags metoder og verktøy vi brukte for å analysere, og fremgangsmåten vi hadde når vi startet å observere variasjon

mellom de ulike deltakerne. I fremgangsmåten vil vi også ta opp noen utfordringer vi hadde underveis i analyseringen av materialet, og hvordan vi har tenkt for å håndtere disse utfordringene. Deretter vil vi presentere funnene i oppgaven, etterfulgt av drøfting underveis rundt det vi har observert. Avslutningsvis vil vi ta opp noen av studiens styrker og svakheter på grunnlag av noen av utfordringene vi har hatt, og helt til slutt vil vi oppsummere oppgaven, og lage en konklusjon basert på de funnene vi har gjort.

2 Teori og litteratur

2.1 Fonetikk

Vi tenker gjerne på fonetikk som læren av språklyder fordi talespråkene er så mye mer kjent og forsket på enn det tegnspråkene er (Vonen, A, 2006, s. 125). Ordene i et talespråk er satt sammen av bestemte kombinasjoner av lyder, og disse kombinasjonene er valgt ut og sammensatt fra et begrenset antall lyder. Disse lydene fungerer som de minste byggeklossene av et talespråk, og kalles fonemer. Hvordan en velger å sette sammen disse byggeklossene er avgjørende for betydningen av et ord (Johnston & Schembri, 2007, s. 77.). Ethvert talespråk har sitt system av distinktive trekk og fonemer som er de minste delene som gjør at vi kan skille mellom to ord. For eksempel skiller norsk talespråk mellom fonemene /b/ og /p/, som hjelper oss å skille betydning av ord som *tabbe* og *tappe* (Vonen, A, 2006, s. 130). Akkurat slik fonemer kan kombineres på talespråk, kombineres også en rekke fonetiske segmenter på tegnspråk for å danne mening. Forskjellen er at fonemene på talespråk har sin natur i det lydlige, mens de på tegnspråk er visuelle og gestuelle (Vonen, 2006, s. 130).

2.1.1 Fonetikk på tegnspråk

Det er ikke lenge siden likheten mellom den lingvistiske bruken av lyd og gestuelle elementer i tegnspråk ble lagt merke til og utforsket. Stokoe var den første lingvisten som på 1960-tallet viste til at tegnene i tegnspråk, faktisk hadde en struktur på lik linje som ord på talespråk (Liddell 2003). Før hadde dette bare vært sett på som gestikulering uten noen struktur og at de ikke kunne bli brutt ned til mindre segmenter slik ord kan. Stokoe fant ut at tegnene hadde tre hoveddeler: en *håndform* som var orientert en spesifikk vei, til en spesifikk *lokalisasjon* og med en spesifikk *bevegelse*. Stokoe kalte disse for *Cheremes*, som den tegnspråklige

versjonen av *fonem*, men dette uttrykket fikk ikke en vid aksept (Johnston & Schembri, 2007, s. 79).

Etter Stokoe's arbeid har behovet for flere deler av tegnstrukturen dukket opp, nemlig **orientering**. Dette er et aspekt av tegnets struktur som ser på håndens orientering, altså retningen på fingrene og håndflaten som også er viktige deler av tegn fonologien (Johnston & Schembri, 2007, s. 80). En håndform kan være orientert forskjellig i relasjon til tegnerens kropp, og det kan enten være oppover, nedover, fra høyre til venstre, eller mot og fra kroppen til tegneren (Johnston & Schembri, 2007, s. 94). Denne parameteren vil være viktig for oss i denne oppgaven når vi skal se nærmere på substitutor variasjon, i likhet med parameteren **håndform**, som vi også ser nærmere på i tegnspråkfonologi.

Håndformen forklarer hvordan hånden er formet og konfigurert, og det finnes mange ulike håndformer som et menneske kan utføre. Hånden kan være knyttet, fingrene kan være spredt eller holdt sammen. Hånden kan være bøyd ved håndleddet eller ved fingrene. Tommelen kan peke ut fra håndflaten, parallelt eller bøyd innover håndflaten, og det samme gjelder de andre fingrene. Til tross for en stor mengde forskjellige hånd konfigurasjoner så har tegnspråk et begrenset antall håndformer i tegn leksikonet som brukes i språket (Johnston & Schembri, 2007, s 79). Likevel er det andre parametere som kan skille mellom ulike håndformer, som blant annet orientering som nevnt ovenfor. Orientering og håndform er de viktigste aspektene vi ser på, og disse begrepene blir derfor veldig sentrale i vår forskning. I tillegg til dette er det også andre parametere som kan skille betydningen av to identiske håndformer, nemlig **lokalisasjon** og **bevegelse**.

Lokalisasjonsbegrepet refererer til håndens posisjon på kroppen eller i tegnrommet. Folk som snakker tegnspråk har en tendens til å bare bruke den delen av kroppen og rommet rundt som lingvister kaller for *tegnrommet*. Dette rommet referer til området som går fra litt over hodet og ned til beltstedet og i bredden fra albue til albue når armene henger løst. Her kan hendene og armene bevege seg og ha kontakt med kroppen og hverandre på en lett og naturlig måte. Slik som håndformer har mange mulige måter å utfolde seg på, så finnes det også mange mulige lokalisasjoner på og rundt tegneren som kan brukes. Håndformens betydning avhenger da også av dens lokalisasjon, som vil si at to identiske håndformer kan ha ulik betydning avhengig av hvor de er plassert. Tegn som er i kjerne vokabularet derimot, har relativt begrenset lokalisasjons bruk (Johnston & Schembri, 2007, s. 80-81).

Bevegelse er en av de mest komplekse aspektene ved tegnspråk fonologi. Bevegelsen handler om hvordan hendene og armene beveger seg i tegnrommet og på kroppen. Håndformen kan endre seg i løpet av en bevegelse for å få frem meningen der bevegelsen og håndformen er

ikoniske for den gitte meningen. Noen tegn har enkle bevegelser mens andre er mye mer kompleks der bevegelsen kan variere. Håndform og lokalisasjon i tegnspråk ser ut til å bare bruke bevegelser som hendene og armene og andre kroppsdelene har en fysisk mulighet til å gjøre (Johnston & Schembri, 2007, s. 80). For eksempel er det begrenset hvor langt man kan bøye fingrene bakover og man kan ikke plassere tegnene på andre siden av klasserommet fordi man fysisk ikke når dit med hendene.

2.2 Språkvariasjon

I tegnspråk og talespråk finnes det språkvariasjon. Talespråk rundt om i verden har vært lenge i kontakt med hverandre. Dette har alltid medført lingvistiske og sociolingvistiske konsekvenser. Det er også mye språkkontakt mellom talespråk og tegnspråk rundt om, som medfører de samme konsekvensene (Lucas, 2001, s. 34).

Det kan være flere grunner til at språkvariasjon skjer. Årsaker kan være demografiske faktorer som alder, utdanning, kjønn, hvor man kommer fra og sosial klasse. Det kan også være språkkontakt med andre språk av samme eller annen modalitet (Lucas, 2001, s. 62). Det kan være at amerikansk tegnspråk (ASL) påvirker norsk tegnspråk (NTS) eller norsk tale påvirker NTS. I følge Lucas (2001, s. 62) pleier døve å bytte mellom tegn, der man har flere valg og at dette ikke er tilfeldig, men heller et bevisst valg som av ulike årsaker kan knyttes til lingvistisk og sosialt nivå.

2.2.1 Tegnavariasjon: fonetiske variasjoner i norsk tegnspråk

I denne oppgaven har vi fokuset på den lingvistiske delen av språkvariasjon. Som nevnt tidligere skal vi se nærmere på fonetiske variasjoner i norsk tegnspråk, med fokus på det lingvistiske elementet *substitutor*. Hva en substitutor er, skal vi se nærmere på senere i oppgaven.

Vi har allerede nevnt fonetikk i tegnspråk og de ulike parametrene som brukes for å snakke om forskjellen på tegnenes minste byggesteiner. Når vi ser på substitutor variasjon vil noen av disse parametrene være kritiske og hovedårsaken til at vi kan klare å avdekke variasjon. De parametrene vi ser på er *håndform* og *orientering*, og når substitutoren har forskjellige parametere, men samme betydning så vil vi se en fonetisk variasjon.

2.3 Konseptuell blending

Innen forskning på tegnspråklingvistikk har Liddell (2003) tatt i bruk en bestemt teori for å forklare ulike aspekter ved tegnspråk-grammatikken. Utgangspunktet for teorien som Liddell bruker ble utviklet av Fauconnier & Turner, og kalles konseptuell blending.

Fauconnier & Turner forklarer at – *Mental spaces are small conceptual packets constructed as we think and talk, for purposes of local understanding and action – they are very partial assemblies containing elements, structured by frames and cognitive models* (2003, s.58). Vi oppfatter dette som at flere mental spaces (heretter kalt mentale rom) blir kombinert sammen i hjernen, og når de mentale rommene blir kombinert dannes en konseptuell blending.

For eksempel kan du se for deg at en munk går til toppen av et fjell, og overnatter der. Neste dag går han ned igjen i samme løype som han gikk opp. Hvis munken skulle møtt seg selv i løypa, hvor hadde det vært? Når hjernen din prøver å finne seg frem til svaret på dette, opprettes det mest sannsynlig en konseptuell blending, der to mentale rom dannes. Det ene mentale rommet inneholder munken som går opp på fjellet. Det andre mentale rommet inneholder munken som går ned den samme ruten igjen, og da med et annet tidsperspektiv, nemlig dagen etterpå. Så prøver man å se for seg hvor munken hadde møtt seg selv i løypa. Da har det altså dannet seg en kobling mellom de to mentale rommene selv om det finnes noen ulikheter mellom dem, for eksempel ulikt tidsperspektiv. Likevel kobles de to rommene sammen og danner en konseptuell blending (Fauconnier & Turner, 2008).

2.3.1 Konseptuell blending og tegnspråk

Teorien om konseptuell blending blir av Liddell (2003) anvendt for å beskrive amerikansk tegnspråk. Hans beskrivelser tar høyde for tegnspråkets visuelle modalitet, som her innebærer «real space» og «event space».

Real space handler om at man med sine sanser konseptualiserer i sanntid det som er rundt seg. Man oppretter da en konseptuell pakke eller et mentalt rom i hjernen. Det er viktig å poengtere at selv om man konseptualiserer det som er rundt seg betyr ikke det at det trenger å være ekte, eller fysisk til stede. Man kan for eksempel se på et maleri av Mona Lisa, og hjernen vår kan i denne situasjonen gjenkjenne/konseptualisere en kvinne, men det som egentlig er foran deg er et lerret som har fått farge på seg.

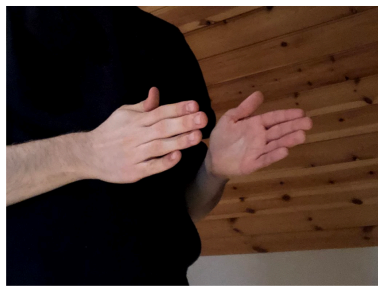
Du har kanskje hørt folk si: «Se, nå går solen ned bak fjellet.» Dette er kanskje riktig for akkurat deg, fordi det er dette du ser med øynene dine og det er dette du konseptualiserer.

Men det som egentlig skjer er at jorden går i bane rundt solen, ikke at solen beveger seg bak fjellene (Liddell, 2003, s.81-87)

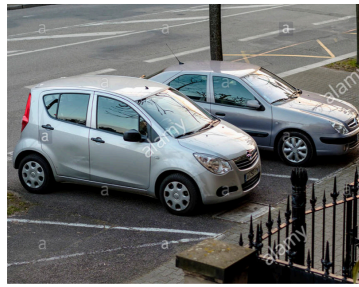
Dette er fordi at med et normalt fungerende øye, kan man fange opp lysbølger som videre blir tolket av hjernen. Med øynene våre kan vi altså sanse hva som er rundt oss. For eksempel kan man se at det er et tastatur foran seg. På grunn av det mentale rommet av tastaturet i hjernen tror man på at dette er foran seg. Med andre sanser kan man kanskje høre viften fra datamaskinen som lager lyd, og man kan kjenne at ryggen møter ryggen til stolen man sitter i (Liddell, 2003, s.81-87). Dette er også individuelt for alle mennesker fordi, fordi vi er ulike og har ulike forestillinger om hvordan verden er. I løpet av livet vil man tilegne seg erfaringer. Hvordan man forstår verden er basert på akkurat dette, og hvilke erfaringer man har tilegnet seg. I Erlenkamp (2009) sin artikkel bruker hun begrepet schema, som handler om hvordan man ser på verden og hvilke erfaringer man har. Dette mentale rommet i hjernen kalles av Liddell (2003) for *event space*.

2.3.2 Real space blending

Når en real space blend blir opprettet er dette i kombinasjon av real space og event space. I *figur 1* ser man to bilder, i tillegg til en sirkel med to bilder i. I bildet oppe til venstre ser man to hender, og disse har en bestemt lokalisasjon, orientering og håndform. Gjennom synet kan man konseptualisere at det er to hender foran seg, i dette tilfellet blir denne konseptualiseringen en real space (Liddell, 2003, s.81-87). Gjennom personens schema, altså tidlige erfaringer kan personen skape seg et mentalt bilde av disse hendene som to biler som står ved siden av hverandre (Erlenkamp, 2009), slik det er i bildet oppe til høyre. Dette kan være det mentale bildet man skaper seg i hjernen av to biler som står ved siden av hverandre, og kalles event space. Nederst i *figur 1* ser man en sirkel der begge bildene er blendet sammen, og her blir de to mentale rommene altså sammensatt til én blend, bestående av real space og event space.

Real space

Event space

Blended space

Figur 1: En visuell fremstilling av en real space blending

En person som forstår norsk tegnspråk klarer i denne situasjonen å danne en kobling mellom disse to mentale rommene. En konseptualisering av to hender, og et mentalt bilde av to biler som står ved siden av hverandre basert på personens schema. Dette er et eksempel på hvordan en kombinasjon av to mentale rom blir dannet i hjernen hver gang man avleser tegnspråk.

2.4 Ikonisitet i tegnspråk

Ikonisitet eksisterer på alle nivåer av tegnspråk og talespråk, i fonologi, morfologi og syntaks (Johnston & Schembri, 2007, s. 232). I følge Taub (2001, s. 20) så er ikke ikonisitet kun en etterligning mellom form og mening, men en mer sofistikert prosess som gjør at de tilgjengelige fonetiske delene av språket har muligheten til å bygge opp bilder som kan assosieres med referenten som tegneren ønsker å fremstille. Denne prosessen inneholder en stor del av konseptualisering, altså bildeseleksjonen som vi bruker for å velge ut hvilket av inntrykkene av et objekt vi får og velger som en representasjon av objektet i form av tegn eller tale (Taub, 2001, s. 45). Det inneholder også skjematiskering som betyr at vi må ta hensyn til vårt språks fonetiske limitasjoner når vi velger ut detaljer for å lage visuelle fremstillinger av noe (Taub, 2001, s. 46), og det inneholder konseptuell mapping for å passe inn i rammene til språket. Ikonisitet i språket eksisterer bare gjennom menneskers mentale rom, som er avhengig av våre naturlige og kulturelle konseptuelle assosiasjoner (Taub, 2001, s. 20).

I talespråk eksisterer det også ikonisitet, der man eksempelvis kan bruke ord som er “lyd-hermede”. Dette kalles for onomatopoetikon (Taub, 2001). Vi har blant annet hanen som sier “kykkeliky”, som på norsk talespråk er et lyd-hermede ord, og er basert på den opprinnelige lyden som hanen lager. Grunnen til at det er ikonisk er at den opprinnelige lyden som hanen lager og ordet “kykkeliky” kan oppfattes som at det har et forhold til hverandre. Akkurat slik er ikonisitet også et forhold som kan eksistere mellom et lingvistisk tegn og tegnets mening. I *figur 2* vises en substitutor som brukes for en person som beveger seg fremover, og mer spesifikt kan håndformen ligne på formen til beinene på en person. Substitutoren har også en bevegelse, der pekefinger og langefinger veksler på å ta et skritt fremover, slik to bein ville gjort, samtidig som også hele armen til vedkommende beveger seg fremover.

Figur 2: Substitutor som brukes for en person som beveger seg fremover.

Man kan altså oppfatte det slik at det er en kobling mellom en person som fysisk går fremover og denne substitutor. Med denne koblingen mellom noe fra event space, altså vår oppfattelse av hendelsen i den virkelige verden, og selve formen på tegnet her og nå i real space, kan man oppfatte substitutoren som ikonisk med tanke på det vi konseptualiserer oss i event space.

2.5 Avbildende tegn

2.5.1 Avbildende verbkonstruksjoner (depicting verbs) i norsk tegnspråk

For at vi skal forstå bedre hva en substitutor er, må vi se på en større helhet av hva avbildende tegn, ikonisitet og verbkonstruksjoner er i tegnspråk. Substitutoren er bare en liten del av et

større spekter i den lingvistiske verden til tegnspråk. Det er flere personer som forsker på substitutorer og andre lingvistiske elementer, men som bruker ulik terminologi når de beskriver begrepene. På grunnlag av at vi skriver på norsk, vil vi bruke begrepet avbildende verbkonstruksjoner, men vi vil også henviser til andre som bruker en annen terminologi for det samme konseptet, fordi vi har hentet informasjonen fra forskjellige kilder.

Avbildning kan oppfattes som en demonstrasjon av en ting eller hendelser. Disse avbildningene refererer til ting og hendelser som gir andre muligheten til å «oppleve det som fortelles, slik som det er». Avbildning er ikonisk og representerer hva de skal etterligne med tanke på struktur mellom form og mening (Ferrara & Halvorsen, 2017, s. 6).

Avbildende verb på lik linje med verb i alle språk symboliserer mening som har med handlinger og tilstand å gjøre. Tegneren må avbilde handlingen og tilstanden samtidig. Dette gjøres med å lage en avbildende blend og entiteter blir en del av blending rommet og av en topografisk representasjon. Avbildende blender kan også skje samtidig som andre typer blends for å skape ytring, slik at man får frem forskjellige aspekter av en situasjon samtidig (Liddell, 2003, s. 316). For eksempel kan en avbildende verbkonstruksjon, brukes i sammenheng med et surrogat blend (*se figur 3*).

Figur 3: Tegneren utfører en avbildende blend i sammenheng med et surrogat blend – flyet beveger seg over personen.

Surrogat blend skjer når kroppen til tegneren erstatter et element i fortellingen, som for eksempel en person i en handling, eller en ting (Liddell, 2003, s. 152). Liddell (2003) beskriver denne blenden for surrogat space, der elementene i denne blenden beskrives som surrogater. I *figur 3*, utfører tegneren en avbildende verbkonstruksjon i form av at hånden

hennes representerer objektet fly. Denne verb konstruksjonen kalles for en substitutor blend, og forklares nærmere i neste avsnitt. I dette tilfellet blir altså håndformen til tegneren en representant for flyet. I sammenheng med at substitutoren for flyet er plassert over tegneren, og opptrer i en bestemt bevegelse, oppfatter vi dette som en avbildende verbkonstruksjon for flyet.

Samtidig blir også tegneren selv en del av blendingen, fordi hun har øynene rettet opp mot flyet, som om hun var der i øyeblikket det skjedde. Slik utfører tegneren en avbildende blend med hånden som substitutor for flyet, og demonstrer at flyet flyr over hodet hennes. Samtidig utfører hun et surrogat blend av seg selv i en handling fra fortiden, ved å rette øynene opp mot flyet, og ved å bruke de ikke-manuelle komponentene i fjeset, altså ansiktsuttrykk, øyne, bryn og munnbevegelser til å ytre følelsen hun hadde i det øyeblikket (Johnston & Schembri, 2007, s. 81). Hun tar i dette tilfellet på seg rollen som seg selv i øyeblikket hun hadde denne opplevelsen.

2.5.2 Tre kategorier avbildende verbkonstruksjon

I avbildende verbkonstruksjoner kan vi finne tre ulike konstruksjon kategorier i NTS

1. Deskriptor blends
2. Manipulator blends
3. Substitutor blends

Disse tegn konstruksjonene er basert på forskjellige mapping typer, der håndformene har forskjellig roller i de ulike blendene.

2.5.3 Deskriptor blends

I denne blenden er det verken hånden eller en kroppsdel som er en del av mapping. De bare «tegner» utsiden av objekter i tegnrommet. Deskriptor viser hvilken størrelse og utringning et objekt har (Erlenkamp, 2009). Eksempelvis kan en badeball ha en bestemt størrelse og form, og da kan man gjøre tegnet for ball, men samtidig bøye det for å gjøre ballen større eller mindre avhengig av hvordan den ser ut. Slik kan man vise hva slags form og størrelse ballen har. Det kan også involvere noe mer komplisert som for eksempel en ballong med en unik form.

2.5.4 Manipulator blends

En manipulator blend er en håndform som håndterer eller manipulerer et objekt (Erlenkamp, 2009). Det kan for eksempel være at man tar en vaskeklut som man bretter sammen og henger opp til tørk. Da vil håndformen ikke være vaskekluten, men være hender som håndterer vaskekluten. Manipulator blends kan også inneholde deler av overkropp eller hele overkroppen i kombinasjon med hendene, som vil si at blenden er en «total mapping», altså at kroppen i real space er «kartlagt» i event space som en tilsvarende kropp og dermed lager en «total mapping blend». Som er relativt ofte brukt i NTS (Erlenkamp, 2009).

2.5.5 Substitutor blends

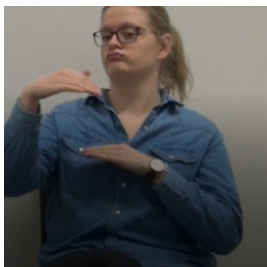
Substitutor blends er det håndformen og orienteringen eller deler av hånden som representerer objektet (Erlenkamp, 2009). Det kan for eksempel være en flat håndform som representerer en vaskeklut som du kan bruke for å vise hvordan man vasker seg i ansiktet. Da vil håndformen være kluten, i stedet for at den håndterer kluten som i eksempelet med manipulator blends. En form og orientering til hånda som skal representere et objekt, er et eksempel på at en metonymisk prosess som skjer her (Erlenkamp, 2009). Som vi så i eksempelet ovenfor i figur 3, så ser vi flyet som går over hodet på tegneren og avbilder en hendelse som har skjedd før. Da ser vi at håndformen er veldig lik den til det leksikalske tegnet for fly (tegnordbok.no), men med noen fonologiske parametere som er utenfor rammen til det leksikalske tegnet i form av orientering, lokalisasjon og bevegelse. Disse er endret for å få en mer avbildende versjon av hendelsen og det blir da laget en avbildende verbkonstruksjon med bruk av substitutor, der hånden representerer flyet som gjør ulike bevegelser.

Substitutor blends skjer oftest når en skal referere til levende eller livløse objekter, for eksempel en person, fly eller en bil, som beveger seg i rommet og kanskje samhandler med hverandre på en eller annen måte. Disse tegnene kan være i bevegelse og i en høy ikonisk art, men det er viktig å vite at håndformen ikke avbilder den faktiske størrelsen eller formen til objektet og det samme gjelder bevegelsen som utføres i tegnrommet.

Substitutorer er basert på real space entiteter og er mye mindre enn disse elementene som vi konseptualiserer oss i event space, hvis de faktisk var tilstede i real space (Erlenkamp, 2009).

For eksempel kan en flat-håndform med håndflaten ned brukes som substitutor for bil, og bilen som vises vil ikke ha samme størrelse og form i event space som håndformen har i real space. Taub (2001, s 69) kaller disse håndformene for *shape-for-shape iconicity*, der vi kaller det for substitutor. De visuelle bildene er skjematisert til forskjellig grad og som Taub (2001, s 46) forklarer, må det gjøres fordi språkets fonologiske muligheter er begrenset til hvor mye man kan ta med i detalj og noen substitutorer har større grad av ikonisitet og etterligning av referenten enn andre. Mennesket har fysisk begrenset mulighet til å utføre et representativt detaljert bilde av virkelighetens fysiske størrelser. For eksempel en bil i real space, som da vil være mye større enn hånden, og mer detaljert avhengig av hvordan bilen ser ut.

Som sagt tidligere så kan substitutorer bevege seg i tegnrommet for å illustrere en handling eller hendelse. Substitutorens håndform kan plasseres på forskjellige punkter i tegnrommet som representerer referentens eksistens i et gitt sted til en gitt tid i rom (Taub, 2001. s 70). Det kan være en bil som beveger seg fra et sted til et annet, og da for eksempel ved å utføre en flat-håndform med håndflaten vendt ned som representerer bilen, og videre beveger seg rundt i tegnrommet for å vise hvordan bilen kjører som i *figur 4*. Nivået av detalj kan her også variere og tegneren vil foreta en skjematisering ut i fra hva som er hensiktsmessig og hva man vil få frem i ytringen. Man skal vite at enkelte bevegelser ikke ses på som ikoniske og at bevegelsen ikke alltid speiler den til referenten (Taub, 2001, s. 71).

Figur 4: Avbildende tegn av «bil som kjører».

Figur 4 viser et avbildende verb der høyre hånden er en substitutor for en bil som beveger seg. Her viser tegneren hvordan bilen beveger seg på en måte som avbilder hvordan bilen ville oppført seg i virkeligheten i forhold til andre omgivelser.

3 Metode

3.1 Materiale

Materialet for denne oppgaven består av åtte ulike videoer, som har vært selve bakgrunnen for vår forskning på bruken av substitutor. De åtte videoene inneholder til sammen tolv forskjellige deltakere, ettersom fire av videoene inneholder to deltakere, og alle deltakerne snakker tegnspråk. I tillegg er det også en hørende dame tilstede i hver video, som stiller en del spørsmål på tegnspråk, blant annet i henhold til hvordan deltakerne reiser, og hva slags reisemetoder de bruker. Den språklige formen i videoene er hverdagslig og vi beskriver den som spontan-dialog. Videoene inneholder med andre ord ikke ytringer som er planlagt, for eksempel som i en innspilt fortelling, men de inneholder spontane og uplanlagte ytringer i en hverdagslig samtale.

Hver video har en varighet på ca. 35-45 minutter, der videomaterialet til sammen har en varighet på ca. fem timer. Vi som skriver denne oppgaven, har ikke selv innhentet materialet for oppgaven, men har fått lov til å låne det i forbindelse med vårt prosjekt. Materialet har altså blitt produsert i forbindelse med et tidligere forskningsprosjekt, og vi valgte å ta det i bruk på bakgrunn av at videoene fungerer godt som data i forbindelse med vår egen forskning.

3.2 Utfordringer med analysen

Når vi undersøker avbildende verbkonstruksjoner har vi opplevd en viss usikkerhet i henhold til enkelte tegn, som muligens kan være ubøyde leksikalske tegn, og derfor ikke kan anses som en substitutor. Eksempelvis tegnet for *fly*, der vi har observert at håndformen i det leksikalske tegnet for *fly* er veldig identisk den substitutoren personer bruker for et fly (tegnordbok.no). Johnston & Schembri forklarer at avbildende tegn i motsetning til leksikalske tegn, har de fonetiske elementene som håndform, orientering, lokalisasjon og bevegelse som gjør det mulig å lage en verbkonstruksjon utenfor de faste rammene som det leksikalske tegnet har (2007, s 165). Substitutoren for fly innebærer ofte at substitutoren beveger seg utenfor den leksikalske rammen, hvor håndformen er den samme som i det

leksikalske tegnet, men andre parametere blir modifisert for å vise en bedre avbildning av en hendelse også kalt avbildende verbkonstruksjoner. Vi har altså observert at substitutorens håndform kan være den samme som i det leksikalske tegnet for objektet fly, med bare noen modifikasjoner i orientering, retning, bevegelse og lokalisasjon for å få frem en mer nyansert betydning, som for eksempel at flyet tar en loop.

Med denne kunnskapen vil det være enklere å se hva som er substitutorer og hva som er leksikalske tegn, *pek-tegn* eller retningsbeskrivelser. En annen viktig ting for oss er å forstå meningen i det som blir sagt både før og etter substitutoren blir brukt, slik at vi med sikkerhet kan si hva det er. Det kan for eksempel være et pek-tegn og ikke substitutor for en *person*, om vi ikke forstår hele konteksten eller ser på andre fonetiske elementer som for eksempel non-manuelle tegn. Johnston & Schembri forteller at non-manuelle tegn kan involvere bevegelser ved øye, øyenbryn, hode, kropp, ansiktsuttrykk, og munnbevegelser (2007). Dette kan være avgjørende for om vi oppfatter tegnet som en substitutor eller et leksikalsk tegn. Altså er det viktig å tenke på at håndformene ikke spiller en rolle helt alene for å vi skal kunne avgjøre om håndformene blir brukt som en substitutor eller ikke. Vi må også ta hensyn til andre non-manuelle tegn som kan involvere andre deler av kroppen, og som kan spille inn på utførelsen og betydningen av tegnet.

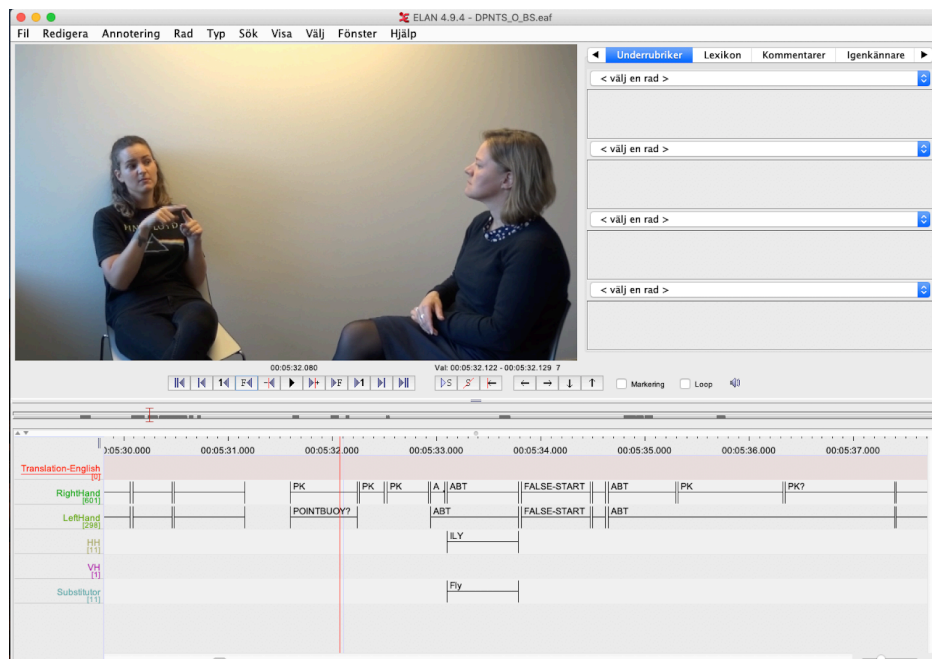
Det som blir vanskelig når vi skal se på variasjon i bruk av substitutor, er at når det brukes avbildende verb så er det ofte en del bevegelse involvert. Disse bevegelsene vil gi handlingen som substitutoren er en del av, forskjellig betydning ut i fra hva vedkommende ønsker å si. Bevegelsen kan gjøre at orienteringen, håndformen og lokalisasjonen til substitutoren forandres underveis i handlingen. Vi har tidligere nevnt i problemstillingen at vi ser på substitutorens orientering og håndform, men lokalisasjon og bevegelse vil kunne gjøre at disse endres, noe som er et problem når vi skal fastsette hvilken bestemt orientering og håndform en substitutor faktisk har. For at vi skal finne en måte å bestemme hvilken håndform og orientering substitutoren har, så må vi tenke logisk. Om flyet tar en loop så ser vi fremdeles flyet i forhold til verden rundt. Når flyet er opp-ned i loopen så anser vi fremdeles hvilken side av hånden som representerer undersiden av flyet. Vi ser faktisk på hvordan kjøretøy eller levende vesen står i forhold til underlaget og verden rundt. Om en bil kjører opp en bakke så vil orienteringen til for eksempel en «flat-håndform» med håndflate ned, gå over til å ha håndflaten orientert slik at den er på skrå, slik som i en bakke. Vi ser altså

at undersiden av bilen er representert under håndflaten, og at orienteringen forandres avhengig av handlingen, men vi anser det ikke som en annen substitutor.

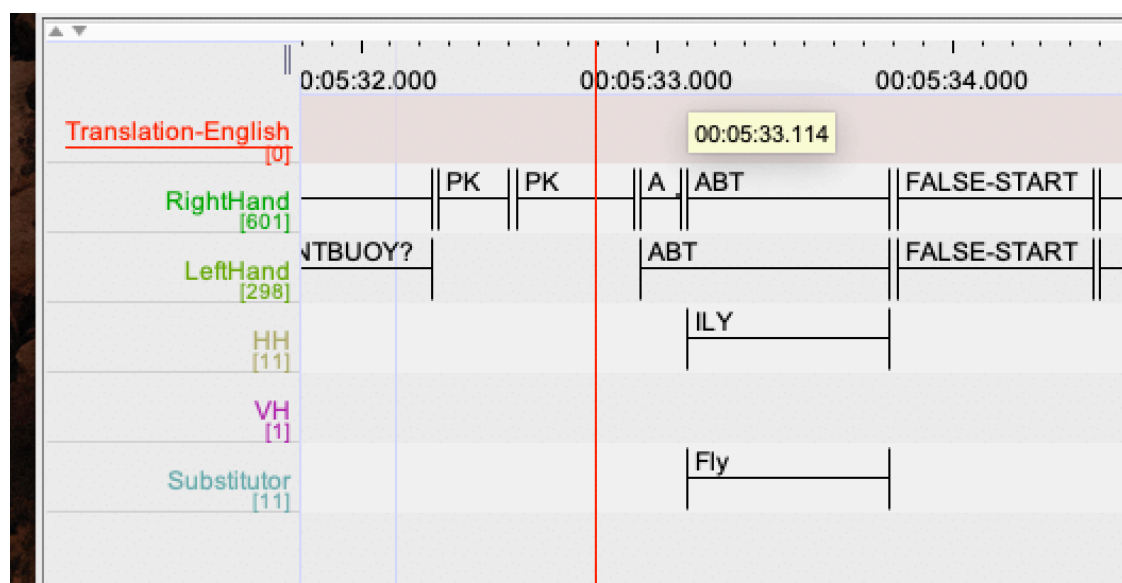
3.3 Analyse

Vårt første steg i prosessen med materialet, var å tilegne oss det språklige innholdet. Dette var viktig for oss ettersom substitutorene som vi leter etter, sjeldent spiller en rolle helt alene. Derfor måtte vi tilegne oss det språklige innholdet for å kunne bedre forstå meningen i det som ble sagt. Det handler altså ikke bare om å systematisk finne tegnene vi leter etter, men vi må ta hensyn til andre språklige virkemidler som kan påvirke om tegnene vi finner, er det vi leter etter eller ikke. Dette resulterte i at vi har gjennomgått videoene mange ganger. Videre satt vi som kriterium at vi bare ville annotere de døve deltakerne, og ikke den hørende intervjueren, som vil si at vi annoterte språklige ytringer for til sammen 12 personer. Hver video hadde en varighet på ca. 35-45 minutter, men vi valgte å annotere 15-20 minutter for hver døv deltaker. Det vil si at vi annoterte 15-20 minutter for hver video, men en halvtime hvis det var to døve deltakere med i videoen.

Når man leter etter språklige funn kan man ta i bruk ulike verktøy, og vi har i forbindelse med vår oppgave tatt i bruk et program som heter ELAN. I dette programmet kan man legge inn videoer med tegnspråklig innhold. Videre kan man gjøre merknader (fra nå av: annotasjoner) i en tidslinje under videoen (Se figur 5 og 6).

Figur 5: viser video som er plassert øverst til venstre i programmet, og tidslinje under der det er mulig å legge til annotasjonskategorier.

Figur 6: Bilde av de ulike annotasjonskategoriene i tidslinjen.

De som har brukt dette materialet før oss har også tatt i bruk dette programmet, og vi fikk også tilgang til deres annotasjoner samtidig som vi fikk tilgang på deres videomateriale. Dette nyttiggjorde vi oss av da vi satte i gang, og vi brukte det som en støtte til våre egne annotasjoner på den måten at vi ofte kunne ta utgangspunkt i annotasjonslinjene «RightHand» og «LeftHand». I disse annotasjonslinjene var det ofte allerede markert når deltakeren i videoen utførte et avbildende tegn (ABT), (se figur 6). I tillegg til dette var det også gjort annotering for når tegnet oppfattes som en retningsbeskrivelse (ABTGO), og ikke et avbildende tegn. Dette var nyttige annoteringer å ta utgangspunkt i, for å skille mellom avbildende verbkonstruksjoner og retningsbeskrivelser når vi skulle avdekke betydningen av tegnene som ble gjort. Likevel var det ikke optimalt ettersom kun deler videoen var annotert fra før og vi har derfor grundig undersøkt hele videoen selv, men brukt tidligere annotasjoner til god støtte.

Som man kan se i figur 6 ligger det til sammen seks linjer med annotasjoner i ELAN. De tre øverste er annotasjoner fra tidligere forskning på materialet, og de tre nederste er våre egne. Våre egne annotasjoner ligger altså i annotasjonslinjene «HH», «VH» og «Substitutor» (se figur 6). HH står for høyrehånd, og det innebærer at man annoterer substitutorer som blir utført på høyrehånden. VH står for venstre hånd og innebærer det samme som med HH, men at substitutoren blir annotert på venstrehånden. Det at vi i annotasjonen har annotert høyre

eller venstre hånd er kun for å gjøre det oversiktlig for vår egen del, og det vil ikke bli en faktor for videre analyse av våre funn. Grunnen til dette er at ingen tegn blir spesifikt produsert på verken høyre eller venstre hånd, avhengig av tegnets betydning. Det avhenger i større grad av hvilken hånd som er dominant for tegneren, og dermed mer naturlig å bruke (Johnston & Schembri, 2007, s. 84).

I vår oppgave har vi valgt å fokusere på tre substitutor-representasjoner, som er: bil, fly og person. De tre substitutor-representasjonene blir annotert under annotasjonslinjen “substitutor” som vist i *figur 6*. Substitutor-representasjon vil si det substitutoren skal representere. Det som kjenner seg substitutorer er at de representerer noe, altså at en bestemt håndform og orientering representerer for eksempel en bil. Det å bruke beskrivelsen «substitutor-representasjon» ble derfor mest naturlig for oss.

For hver substitutor-representasjon har man flere substitutor-former, som vil si at representasjonen kan bestå av forskjellige typer håndformer og orienteringer. Substitutor-formene blir annotert i annotasjonslinjene «HH» og «VH», og blir markert og navngitt slik vi mener det passer for substitutor-formen, for eksempel «ILY» (*se figur 6*). For å være ekstra tydelige vil vi i neste del vise til bilder for å beskrive de forskjellige substitutor-formene som vi har observert.

Når alt materialet av substitutorer-former var funnet benyttet vi et annet program som heter *Excel*, for å samle all dataen. Slik kunne vi telle opp substitutor-formene hver enkelt deltaker brukte, for å få en oversikt over hvordan de individuelle deltakerene varierte selv av håndformer og orientering. Vi har også brukt *Excel* til å lage en sammensatt tabell av antall substitutor-former for hver substitutor-representasjon, hvor vi kan se nærmere på den totale datamengden og analysere de sammensatte funnene.

4 Funn

4.1 Gjennomgang av substitutor-former

Når man skal beskrive tegnspråklingvistikk er det ofte en utfordring å finne måter som beskriver tegn på en god måte, kun ved hjelp av tekst. Derfor har vi valgt å nyttiggjøre oss av bilder for å tydeliggjøre beskrivelsen av substitutor-formene.

Totalt har vi registrert åtte forskjellige substitutor-former for de ulike substitutor-representasjonene. Vi presenterer de tre ulike substitutor-representasjonene *bil*, *fly* og *person* i nevnt rekkefølge, etterfulgt av de substitutor-formene vi har observert, som underkategorier for hver av dem.

4.1.1 BIL

For representasjon av *bil*, har vi kun observert to ulike substitutor-former. Disse har vi kalt for «FH1» og «FH2». Felles for disse substitutor-formene er at begge har håndformen «flat hånd». Det som derimot skiller substitutor-formene, er at de har ulik orientering (*se figur 7 & 8*).

Figur 7: FH1

FH1 - har håndformen «flat hånd». Det som kjennetegner denne substitutor-formen, er at alle fingrene er samlet i en flat håndform, og at orienteringen på håndformen er liggende med håndflaten vendt nedover (*se figur 7*). «FH1» kan ligne på håndformen «B» fra det norske enhåndsalphabetet (Greftegreff, 1991), men et kjennetegn for denne håndformen er også at tommelen er vendt innover mot håndflaten, og at orienteringen har håndflaten vendt utover fra personen som ytrer tegnet. Som vist i *figur 7* så stemmer ikke substitutor-formen overens med de kriteriene, og vi kan derfor ikke med sikkerhet ta utgangspunkt i håndformen «B», men har valgt å kalle denne substitutor-formen for «FH1».

Figur 8: FH2

FH2 - har også håndformen «flat hånd», og har altså lik håndform som «FH1» med alle fingrene samlet. Kriteriet for denne substitutor-formen, er derimot at orienteringen til håndflaten er liggende med håndflaten vendt til siden for personen som ytrer tegnet (*se figur 8*). «FH2» kan også ligne på håndformen «B», men stemmer heller ikke overens med de kriteriene som står til denne håndformen. Derfor har vi valgt å kalle denne substitutor-formen for «FH2».

4.1.2 FLY

For representasjon av *fly*, har vi også kun observert to ulike substitutor-former. Disse har vi kalt for «LH» og «ILY».

Figur 9: LH

LH - har håndformen «L-hånd». Vi har valgt å bruke denne beskrivelsen fordi denne substitutor-formen kan ligne på håndformen til en «L» fra det norske enhåndsalphabetet (Greftegreff, 1991). Det som kjennetegner denne substitutor-formen er at pekefinger og tommel har retningen ut fra håndflaten, mens de resterende fingrer er knyttet inn mot håndflaten, og selve håndflaten er orientert nedover (*se figur 9*).

Figur 10: ILY

ILY - har nesten samme håndform som «LH», bare at i dette tilfellet så stikker lillefingeren også ut fra håndflaten (*se figur 10*). Vi har valgt substitutor-formens navn basert på håndformen som Johnston & Schembri (2007, s.89) bruker for «ILY». Denne håndformen kan bety «I love you» på Auslan (Australian sign language).

4.1.3 PERSON

For representasjon av *person*, har vi observert fire ulike substitutor-former. Denne substitutor-representasjonen var altså den vi fant flest fonetiske variasjoner hos av substitutor-former, og vi har valgt å kalle de ulike for «PH1», «PH2», «VH» og «KROKV».

Figur 11: PH1

PH1 - har håndformen «peke-hånd», som er basert på en oversikt over statiske håndformer i norsk tegnspråk, der den har fått benevnelsen «pek» (Greftegreff, 1991). Det som kjennetegner denne håndformen er at alle fingrene er knyttet som en neve, med unntak av pekefingeren som stikker ut fra håndflaten. Orienteringen til håndformen for denne substitutor-formen kjennetegnes ved at pekefingeren har retning oppover (*se figur 11*).

Figur 12: PH2

PH2 - har håndformen «peke-hånd», som også er basert på Greftegreff sin oversikt over statiske håndformer i norsk tegnspråk (1991). «PH2» har altså lik håndform som «PH1», men et kriterium for denne substitutor-formen, er derimot at orienteringen til pekefingeren har retning nedover (*se figur 12*).

Figur 13: VH

VH - har håndformen «V-hånd». Vi har valgt å bruke denne beskrivelsen fordi denne håndformen kan ligne på håndformen til en «V» fra det norske enhåndsalphabetet (Greftegreff, 1991). Det som kjennetegner denne håndformen er at neven er knyttet, med unntak av pekefinger og langefinger som stikker ut som bokstaven «V». Orienteringen til håndformen for denne substitutoren kjennetegnes ved at pekefinger og langefinger er vendt ned. Denne håndformen har også en bevegelse, ved at pekefinger og langefinger beveger seg, noe som kan forestille beinene til en person (*se figur 13*)

Figur 14: KROKV

KROKV - har håndformen «krok-hånd», som er basert på Greftegreff sin oversikt over statiske håndformer i norsk tegnspråk, der den har fått benevnelsen «blått-øye» (Greftegreff, 1991). Det som kjennetegner denne håndformen er at peke- og langefinger stikker ut fra en

knyttet neve og er bøyd sammen som en krok. Orienteringen til «KROKV» er liggende med håndflaten og fingertuppene vendt ned (*se figur 14*).

4.2 Inviduelle funn

Substitutor-representasjon	Substitutor-form	Antall
BIL	FH1	
	FH2	
FLY	LH	
	ILY	10
PERSON	PH1	
	PH2	
	VH	
	KROKV	

Tabell 1: Video 1

Tabell 1 viser at deltakeren i denne videoen, kun bruker substitutor for representasjon av fly. Tabellen viser også at substitutoren er brukt ti ganger, og de er alle i sammenheng med substitutor-formen «ILY». Altså ser vi en klar dominans på bruken av «ILY», og det kan se ut som at dette er en fast struktur på bruken av substitutor-form for fly hos denne personen.

Substitutor-representasjon	Substitutor-form	Antall
BIL	FH1	5
	FH2	2
FLY	LH	
	ILU	
PERSON	PH1	4
	PH2	1
	VH	1
	KROKV	1

Tabell 2: Video 2

Tabell 2 viser at deltakeren i denne videoen, bruker substitutor for representasjon av både bil og person. For representasjon av bil, brukte vedkommende substitutor-formen «FH1» fem ganger, og «FH2» to ganger, noe som viser at hen varierer mellom disse, og var også den eneste som brukte begge disse substitutor-formene. For representasjon av person, observerte vi at alle substitutor-formene ble tatt i bruk. Dette funnet viser at vedkommende varierer mye for hvilken substitutor-form som brukes her, men vi ser også at «PH1» blir brukt fire ganger, og er dominerende i motsetning til de andre substitutor-formene, som kun er brukt én gang hver.

Substitutor-representasjon	Substitutor-form	Antall
BIL	FH1	1
	FH2	
FLY	LH	1
	ILU	
PERSON	PH1	
	PH2	
	VH	4
	KROKV	

Tabell 3: Video 3, person 1

Tabell 3 viser at deltakeren i denne videoen, bruker substitutor for representasjon av alle elementene som vi har annotert. For representasjon av bil bruker vedkommende substitutor-formen «FH1» kun én gang, noe som er for liten datamengde til å kunne avgjøre om det er en dominerende substitutor-form individuelt for denne personen. Det samme gjelder for representasjon av fly, der substitutor-formen «LH» også blir brukt kun én gang. For representasjon av person derimot, ser vi en klar dominans på bruken av substitutor-formen «VH», som er annotert fire ganger, og det kan se ut som at dette er en fast struktur på bruken av substitutor-form hos denne personen.

Substitutor-representasjon	Substitutor-form	Antall
BIL	FH1	
	FH2	
FLY	LH	
	ILU	
PERSON-I-BEVEGELSE	PH1	4
	PH2	1
	VH	6
	KROKV	1

Tabell 4: Video 3, person 2

Tabell 4 viser at deltakeren i denne videoen, kun bruker substitutor for representasjon av person. Vedkommende brukte alle de forskjellige substitutor-formene for denne substitutor-representasjonen, der «PH1» er brukt tre ganger, «VH» er brukt seks ganger, mens «PH2» og «KROKV» kun er brukt én gang hver. Dette funnet viser at vedkommende varierer mye i bruken av substitutor-form for person, men at «PH1» og «VH» fremstår som mer dominant enn «PH2» og «KROKV».

Substitutor-representasjon	Substitutor-form	Antall
BIL	FH1	4
	FH2	
FLY	LH	
	ILU	
PERSON	PH1	2
	PH2	
	VH	
	KROKV	1

Tabell 5: Video 4, person 1

Tabell 5 viser at deltakeren i denne videoen, bruker substitutor for representasjon av både bil og person. For representasjon av bil, brukte vedkommende kun substitutor-formen «FH1», fire ganger. Altså kan det se ut som denne substitutor-formen er dominerende individuelt hos denne personen. For representasjon av person, observerte vi at to substitutor-former ble tatt i

bruk, altså «PH1» og «KROKV». Ettersom variasjonen mellom dem er såpass minimal i antall, anser vi ingen av disse substitutor-formene spesielt dominerende hos denne personen.

Substitutor-representasjon	Substitutor-form	Antall
BIL	FH1	1
	FH2	
FLY	LH	
	ILU	
PERSON	PH1	7
	PH2	
	VH	4
	KROKV	

Tabell 6: Video 4, person 2

Tabell 6 viser at deltakeren i denne videoen, bruker substitutor for representasjon av både bil og person. For representasjon av bil, brukte vedkommende kun substitutor-formen «FH1», kun én gang, noe som ikke gjør denne substitutor-formen spesielt dominerende her. For representasjon av person, observerte vi at to substitutor-former ble tatt i bruk, nemlig «PH1», syv ganger og «VH», fire ganger. Dette funnet viser at disse formene er veldig dominerende hos vedkommende, og at hen varierer mye mellom dem.

Substitutor-representasjon	Substitutor-form	Antall
BIL	FH1	
	FH2	
FLY	LH	
	ILU	
PERSON	PH1	
	PH2	
	VH	1
	KROKV	4

Tabell 7: Video 5, person 1

Tabell 7 viser at deltakeren i denne videoen, bruker substitutor for representasjon av person. Tabellen viser at substitutor-formen «KROKV» har fire treff, og at «VH» har ett treff, noe

som betyr at «KROKV» er dominerende i denne videoen. Men vi så i videoen at i løpet av fem sekunder ble det brukt tre «KROKV». Så om denne er dominerende hos personen er vanskelig å bedømme.

Substitutor-representasjon	Substitutor-form	Antall
BIL	FH1	1
	FH2	
FLY	LH	
	ILU	
PERSON	PH1	
	PH2	
	VH	
	KROKV	

Tabell 8: Video 5, person 2

Tabell 8 viser at deltakeren i denne videoen, kun bruker substitutor for representasjon av bil. Tabellen viser også at substitutoren kun er brukt én gang, og det er i sammenheng med substitutor-form «FH1». Ettersom mengden på materialet er såpass minimal, blir det upålitelig å kunne vise noen form for struktur på bruken av substitutor-form individuelt hos denne personen.

Substitutor-representasjon	Substitutor-form	Antall
BIL	FH1	10
	FH2	
FLY	LH	3
	ILY	
PERSON	PH1	1
	PH2	1
	VH	6
	KROKV	1

Tabell 9: Video 6

Tabell 9 viser at deltakeren i denne videoen, bruker substitutor for representasjon av alle elementene som vi har annotert. For representasjonen av bil, brukte vedkommende substitutor-formen «FH1» ti ganger, i motsetning til «FH2», som ikke er brukt i det hele tatt.

Altså ser vi en klar dominans på bruken av «FH1», og det kan se ut som at dette er en fast struktur på bruken av substitutor-representasjon for bil hos denne personen. For representasjonen av fly observerte vi også at kun én substitutor-form ble tatt i bruk, nemlig «LH», som ble brukt tre ganger, i motsetning til «ILY», som ikke ble brukt i det hele tatt. I forhold til representasjonen av person, ser vi at alle substitutor-formene blir tatt i bruk. Dette funnet viser at vedkommende varierer mye for hvilken substitutor-form som brukes her, men vi ser også likevel at «VH» blir brukt seks ganger, og er dominerende i motsetning til de andre som kun blir brukt én gang hver.

Substitutor-representasjon	Substitutor-form	Antall
BIL	FH1	
	FH2	
FLY	LH	
	ILY	
PERSON	PH1	2
	PH2	3
	VH	2
	KROKV	

Tabell 10: Video 7

Tabell 10 viser at deltakeren i denne videoen, kun bruker substitutor for representasjon av person. Vedkommende brukte tre forskjellige substitutor-former for denne substitutor-representasjonen, der «PH2» er brukt tre ganger, mens «PH1» og «VH» er brukt to ganger hver. Dette funnet viser at vedkommende varierer mye i bruken av substitutor-form for person, men ingen av dem fremstår som spesielt dominant. Tabellen viser også at substitutor-formen «KROKV» ikke blir brukt.

Substitutor-representasjon	Substitutor-form	Antall
BIL	FH1	
	FH2	
FLY	LH	1
	ILY	
PERSON	PH1	1
	PH2	2
	VH	1
	KROKV	1

Tabell 11: Video 8, person 1

Tabell 11 viser at deltakeren i denne videoen, bruker substitutor-representasjon for både fly og person. For fly bruker vedkommende substitutor-formen «LH» kun én gang, noe som er for liten datamengde til å kunne avgjørende om det er en dominerende substitutor-form individuelt hos denne personen. For representasjon av person, bruker vedkommende alle de fire forskjellige substitutor-former, der «PH2» er brukt to ganger, mens de resterende formene er brukt en gang hver. Dette funnet viser at vedkommende varierer mye i bruken av substitutor-form for representasjon av person, men at ingen av dem fremstår som spesielt dominant.

Substitutor-representasjon	Substitutor-form	Antall
BIL	FH1	
	FH2	
FLY	LH	
	ILY	
PERSON	PH1	
	PH2	
	VH	
	KROKV	1

Figur 12: Video 8, person 2

Tabell 12 viser at deltakeren i denne videoen, kun bruker substitutor for representasjon av person. Tabellen viser også at substitutoren kun er brukt en gang, og det er i sammenheng med substitutor-formen «KROKV». Ettersom mengden på materialet er såpass minimal, blir

det upålitelig å kunne vise noen form for struktur på bruken av substitutor-form, individuelt for denne personen.

5 Resultater og drøfting

5.1 Sammensatt analyse

Ettersom flere av de individuelle funnene har for lite datamaterialet til å kunne henvise til faste strukturer på bruk av substitutor-former, har vi laget en sammensatt tabell av alle funnene for hver substitutor-representasjon. Slik kan vi analysere hvor mange personer som bruker en type substitutor-form kontra en annen, eller tydelige tegn på dominans hos enkelte substitutor-former.

5.1.1 Substitutor-representasjon for BIL

Substitutor-representasjon	Substitutor-form	Antall	Antall personer som anvender	Antall personer bruker substitutor-representasjon
BIL	FH1	22	6	6
	FH2	2	1	

Tabell 13: Sammensatte funn for «BIL».

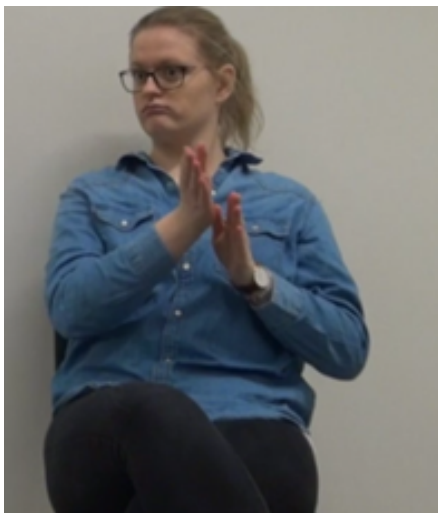
Felles for substitutor-formene «FH1» og «FH2», er at de har identisk håndform, nemlig en flat-håndform. Det som derimot skiller dem er orientering til håndformene, ettersom håndflaten i «FH1» er orientert nedover, og håndflaten i «FH2» er orientert til siden. Altså med unntak av at disse substitutor-formene har ulik orientering, så er de relativt like i henhold til den fonetiske parameteren håndform.

Tabell 13 viser at seks av tolv personer benytter en substitutor-form for representasjonen av bil, noe som vil si at 50% av deltakerne er tatt med i denne delen av analysen. Alle seks deltakerne tar i bruk substitutor-formen «FH1», kontra «FH2», som kun blir brukt av en deltaker ved kun to anledninger. Det betyr at denne deltakeren benytter begge substitutor-formene som vi har funnet i materialet vårt, og er også den eneste som gjør det. Samtidig

viser en individuell analyse av vedkomnes bruk av substitutor at hen selv bruker «FH1» i større grad enn «FH2», ettersom «FH1» er brukt 5 ganger og «FH2» er brukt 2 ganger (se tabell 2, video 2).

En samling av alle funnene for substitutor-representasjon av bil, viser dermed at «FH1» er brukt 22 ganger, kontra «FH2», som kun er brukt 2 ganger, og kun av en person. Dette funnet kan fremstås som litt merkelig, og vi har stilt en del spørsmål selv i henhold til hvordan en substitutor-form kan være så dominant i forhold til en annen. Som sagt tidligere har vi opplevd at det kan være vanskelig å skille mellom enkelte tegn som muligens kan være leksikalske, eller om vi kan anse det som en substitutor. Eksempelvis har nettopp substitutor-formen «FH2» vært vanskelig å bedømme som en substitutor, spesielt med hensyn til at den brukes såpass sjeldent.

Vi vet at avbildende tegn skiller seg fra leksikalske tegn med tanke på de fonetiske elementene som håndform, orientering, lokalisasjon og bevegelse, som gjør det mulig å lage en avbildende verbkonstruksjon utenfor de faste rammene som et leksikalsk tegn har (Johnston & Schembri, 2007, s. 165). De fonetiske elementene som Johnston & Schembri nevner, har i dette tilfellet vært nok informasjon til å kunne beskrive «FH2» som et ikke-leksikalske tegn, men det har fortsatt ikke vært nok informasjon til å kunne avgjøre om det er en avbildende verbkonstruksjon. Grunnen til dette er at «FH2» også kan ligne på et pek-tegn i sammenheng med beskrivelse av retning (se figur 15).

Figur 15: Beskrivelse av retning

For å være mer sikker på at «FH2» kan anses som en substitutor-form, har vi tatt hensyn til de nevnte fonetiske parameterne, og spesielt *bevegelse* i dette tilfellet, ettersom «FH2» i figur 16

nedenfor beveger seg frem og tilbake til sidene. Vi har også tatt hensyn til andre non-manuelle markører, og i dette tilfellet har vi sett på munnbevegelsen til deltaker, som Johnston & Schembri forklarer, er en av de non-manuelle tegnene som kan avgjøre hvordan vi oppfatter ytringen (2007). I tillegg til dette har vi tatt sammenhengen i teksten i betraktning når vi har avlest tegnspråket. Ettersom deltaker først utfører det leksikalske tegnet for å «KJØRE» (tegnordbok.no), etterfulgt av substitutor-formen «FH2» i samspill med munnbevegelsen, oppfatter vi dette som en avbildende verbkonstruksjon i form av en substitutor blend (*se figur 16*).

Figur 16: Leksikalsk tegn for å «kjøre» etterfulgt av «FH2».

Vi har også støttet oss på de tidligere annotasjonene som er gjort i sammenheng med annen forskning av videoene, som viser seg å stemme overens med vår oppfattelse av at dette er en avbildende verbkonstruksjon og en substitutor-form. Likevel er funnene av substitutor-formen «FH2» relativt sjelden i vår forskning, og dermed viser dette funnet det tydeligste skille mellom substitutor-formene, der den ene er langt mer dominerende over den/de andre. Derfor ser det ut til at «FH1» er mer utbredt blant tegnspråklige i Norge, enn det «FH2» er, på bakgrunn av det materialet vi har hatt tilgang til.

5.1.2 Substitutor-representasjon for FLY

Substitutor-representasjon	Substitutor-form	Antall	Antall personer som anvender	Antall personer anvender substitutor-representasjon
FLY	LH	5	3	4
	ILY	10	1	

Tabell 14: Sammensatte funn for «FLY».

Tabell 14 viser at fire av tolv personer benytter en substitutor-form for representasjonen av fly, noe som vil si at 33.3% av deltakerne er tatt med i denne delen av analysen. Tabellen viser at tre av fire personer kun bruker substitutor-formen «LH», mens kun en person bruker substitutor-formen «ILY». Vi har altså ikke observert noen eksempler på at samme person bruker flere substitutor-former for samme substitutor-representasjon, slik som med *bil*. En individuell analyse for hver person viser derfor en tendens til at alle deltakerne her har en fast substitutor-form til representasjon for *fly*, selv om datamaterialet for noen av dem er veldig minimalt (se tabell 1, 3, 9, og 11).

Tabellen viser også at substitutor-formen «ILY» er observert 10 ganger, kontra «LH» som er observert 5 ganger, og «ILY» er dermed den substitutor-formen vi har observert mest i annotasjonen i form av hyppighet. Likevel ser vi at «LH» er den substitutor-formen som blir brukt av flest enkeltindivider, og ser derfor ut til å være den mest utbredte substitutor-formen i vårt materiale, i henhold til hvor mange personer som bruker den (se tabell 14).

Håndformen til substitutor-formene «LH» og «ILY», er det som skiller dem ettersom «ILY» også kjennetegnes ved at lillefinger peker ut fra håndflaten i tillegg til tommel og pekefinger. Altså med unntak av at disse substitutor-formene har ulike håndformer, så er de også relativt like, men i henhold til den fonetiske parameteren *orientering*. Hvorfor deltakerne bruker ulike håndformer for substitutor-representasjonen for *fly*, kan ikke vi svare sikkert på, men ettersom substitutor-formen «LH» har veldig lik håndform som det leksikalske tegnet for fly (tegnordbok.no), kan det muligens tyde på en naturlig sammenheng mellom disse.

5.1.3 Substitutor-representasjon for PERSON

Substitutor-representasjon	Substitutor-form	Antall	Antall personer som anvender	Antall personer bruker substitutor-form
PERSON	PH1	21	7	10
	PH2	8	5	
	VH	25	8	
	KROKV	10	7	

Tabell 15: Sammensatte funn for «PERSON».

Tabell 15 viser at ti av tolv personer benytter en substitutor-form for representasjonen av *person*, noe som tilsvarer at 83.3% av deltakerne er tatt med i denne delen av analysen. Felles for substitutor-formene «PH1» og «PH2», er at de har identisk håndform, nemlig en *peke-hånd*. Det som derimot skiller dem er orientering til håndformene, ettersom pekefingeren i «PH1» er orientert oppover, mens pekefingeren i «PH2» er orientert nedover. Altså med unntak av at disse substitutor-formene har ulik orientering, så er de relativt like i henhold til den fonetiske parameteren håndform.

Tabellen viser at substitutor-formene «PH1» og «KROKV» er brukt av like mange deltakere, altså syv deltakere hver. Likevel er «PH1» observert 21 ganger, kontra «KROKV» som kun er observert 10 ganger, til tross for at like mange deltakere bruker disse substitutor-formene. Grunnen til skillet i hyppigheten kan være fordi at en substitutor-form har blitt repetert flere ganger i løpet av en kort sammenhengende sekvens hvor vedkommende egentlig beholder samme substitutor-form gjennom samme ytring, men legger til ekstra tegn underveis. Annoteringen vår kan i disse tilfelle føre til noen misvisende tall, og vi legger derfor ikke like mye vekt på funn av hyppigheten av substitutor-former, men har mer fokus på hvor mange deltakere som bruker de ulike substitutor-formene. Dette gjelder også i funnene av de andre substitutor-representasjonene *bil* og *fly*.

«PH2» er den substitutor-formen som viser seg å være minst utbredt, ettersom den både er brukt av færrest personer, og færreste antall ganger (*se tabell 15*). Selv om «PH2» er den substitutor-formen vi har observert minst av i vårt datamateriale, har vi likevel observert at den er brukt av fem forskjellige deltakere, noe som tilsvarer halvparten av deltakerne som har pratet om substitutor-representasjonen *person*. Basert på vårt materiale, ser substitutor-formen likevel ut til å være relativt utbredt blant tegnspråklige i Norge, selv om det er den vi har

observert minst av. Hvis vi sammenligner substitutor-representasjonen for *person* med de andre substitutor-representasjonene *bil* og *fly*, ser vi tydelig at deltakerne ser sjeldent ut til å ha en fast struktur på bruken av substitutor-form på *person*, og varierer i større grad her. Det er ikke slik at alle sammen bruker alle substitutor-formene for *person*, men vi ser i forhold til de andre substitutor-representasjonene at deltakerne virker mye mer fleksible i forhold til hvor mange substitutor-former som brukes for *person* (se tabell 2, 4, 9 og 11). Vi ser altså flere deltakere som tar i bruk alle substitutor-formene for *person*, og hos noen av dem fremstår ingen som spesielt dominant. Hvorfor enkelte deltakere varierer i så stor grad mellom disse substitutor-formene, kan ikke vi svare sikkert på, men det må også tas i betraktning at *person* er den substitutor-representasjonen vi har registrert flest deltakere ta i bruk. Dermed kan vi ikke utelukke at mengden på materialet kan ha påvirket resultatet av hvor variasjonsrik denne substitutor-representasjon er kontra de andre.

Substitutor-formen «VH» har vi observert av åtte forskjellige deltakere. I tillegg er denne substitutor-formen observert 25 ganger, og er derfor den som er annotert flest antall ganger når vi sammenligner den med de andre substitutor-formene for *person* (se tabell 15). Altså kan det se ut som at denne substitutor-formen er mest utbredt blant tegnspråklige i Norge, basert på vårt datamateriale.

6 Styrker og svakheter

Som nevnt tidligere har vi observert at enkelte deltakere kan utføre en substitutor-form flere ganger i løpet av en kort sekvens. Det vil si at alle substitutor-formene som er dannet i løpet av den samme sekvensen, er dannet for samme substitutor-representasjon. Det som hender da, er at vedkommende ofte legger til ekstra tegn og mening underveis i utførelsen av substitutoren. Grunnen til dette kan være at vedkommende ønsker å legge til noe for å lage mer helhetlig mening, eller kanskje det er nødvendig for å forklare underveis, men det kan ikke vi svare sikkert på. I analysen har vi annotert oss hver eneste gang substitutor-formen forekommer, uten hensyn til om deltaker eventuelt snakker om den samme substitutor-representasjonen i løpet av den korte sekvensen. Dette kan påvirke utfallet av hvor mange antall ganger en substitutor-form blir brukt i forhold til en annen. Vi tenker at til tross for dette så har vi en veldig realistisk fremstilling av populariteten til substitutor-formene. Dette er fordi tallene ikke blir helt misvisende men fremdeles ikke viser 100% nøyaktig frekvens av antall bruk av en substitutor-form kontra en annen.

Ettersom samtaleformene var spontane dialoger, kan vi ikke utelukke at innholdet i videoene kan være noe tilfeldig da man ikke kan forberede hva man sier og hvordan man sier det.

Ettersom tidsrammene våre for hver video er det samme, kan datamaterialet variere i antall substitutorer vi har funnet med tanke på hva det prates om. Dette er fordi noen deltakere prater mer om temaer der det er mer naturlig å bruke substitutorene vi annoterer, mens andre gjør ikke det. For eksempel hvis temaet i spontan-dialogen er reiserelatert, tenker vi sannsynligheten er større for at vedkommende tar i bruk substitutor for eksempel for bil og fly. Noen videoer kan ha lite bruk av substitutor generelt og derfor er det vanskelig å finne ut hva vedkommende bruker.

Ettersom noen av videoene vi annoterer inneholder flere deltakere kan vi ikke være sikker på at deltakerne ikke påvirker hverandre språklig, også kalt *observer's paradox* (Labov, 1972).

Det vil si at de andre som var tilstede i den spontane-dialogen kan ha vært en påvirkningsfaktor for hvilke substitutor-former den enkelte velger å bruke. Det gjelder spesielt i videoene der det er to deltakere til stede, men en kan heller ikke utelukket at den tegnspråklige intervjueren har vært en påvirkningsfaktor ettersom hun også utfører ulike substitutor-representasjoner. Vi samlet ikke data på intervjueren og kan dermed bare spekulere om personen har hatt noen påvirkningskraft.

I vår analyse har vi ikke tatt hensyn til om deltakerne i samme video, har en tendens til å bruke de samme substitutor-formene, men ved en større analyse er det mulig at dette kanskje bør tas i betraktning. Det er også mulig at deltakerne bruker substitutor flere ganger for representasjon av bil, fly og person, men ikke i den delen av videoen som vi har annotert. Altså, selv om noen kun bruker én substitutor-form i løpet av den tiden vi har annotert, kan vi ikke utelukke at flere substitutor-former kunne vært observert ved mer annotasjon. Derfor kan vi heller ikke utelukke at det kan eksistere andre substitutor-former for de ulike substitutor-representasjonen utenfor det vi har funnet i vårt materiale.

Denne analysen tar ikke hensyn til variasjoner i form av andre fonetiske parametere som *bevegelse* og *lokalisasjon*, samtidig som analysen heller ikke tar hensyn til non-manuelle markører som munnbevegelser. Disse variasjonsfaktorene er kun blitt brukt til å støtte opp og bekrefte når vi eventuelt observerer en substitutor-form, selv om de muligens kunne blitt involvert som flere variasjons faktorer for å skille enda flere substitutor-former. Dette oppfordrer vi til å gjøre ved en større undersøkelse av substitutor variasjon.

7 Konklusjon

Vi har altså funnet fonetiske variasjoner i håndform og orientering for alle substitutor-representasjonene. Variasjon mellom substitutor-formene for *bil* består av to ulike funn, som er «FH1» og «FH2», og det er derfor ikke så mange fonetiske varianter å ta i betraktning ut i fra funnene fra denne substitutoren. Basert på materialet vi har forsket på, ser «FH1» ut til å være den substitutor-formen som er mest utbredt blant tegnspråklige i Norge, for representasjon av *bil*.

Variasjon mellom substitutor-formene for *fly* består også kun av to ulike funn, nemlig «LH» og «ILY». Basert på materialet vi har forsket på, ser «LH» ut til være den substitutor-formen som er mest utbredt blant tegnspråklige i Norge, for representasjon av *fly*.

Variasjon mellom substitutor-formene for *person* består av fire ulike funn, som er «PH1», «PH2», «VH» og «KROKV», og det var altså for denne substitutor-representasjonen at vi har registrert størst variasjon. Alle substitutor-formene ser ut til å være relativt utbredt blant tegnspråklige i Norge, basert på vårt materiale. Hvis vi sammenligner disse substitutor-formene, kan det se ut som at «PH1», «KROKV» og «VH» er mest utbredt, mens «PH2» er den som er minst utbredt.

I denne oppgaven stemmer funnene kun basert på det forskningsmaterialet vi hadde tilgang til og har analysert. For å kunne trekke en konklusjon på mengden av variasjonen i bruk av substitutor på en mer generell basis, burde vi hatt et bredere og større utvalg av deltakere, og lengre sekvenser med annotasjon. Vi kan ut i fra funnene våre si at variasjon i bruk av substitutor-form eksisterer, og at det finnes variasjon mellom personer. Det er også variasjon hos enkeltindivider der en person kan variere med sin egen bruk av substitutor-form.

Dette har vi ikke observert hos alle, noe som kan skyldes at vi har for lite data eller at det kanskje ikke er alle som gjør dette. En del av dataen vi har samlet inn har ikke vært tilstrekkelig, da spesielt for substitutor-representasjonene FLY og BIL. Hvis en ny studie om substitutor-variasjon skulle blitt satt i gang, så vil man trenge mye mer data, da det i noen tilfeller er sjeldent at man ser substitutoren bli tatt i bruk.

8 Sammendrag

I vår oppgave har vi forsket på fonetisk variasjon i forbindelse med tre substitutorer på norsk tegnspråk. Vi har forsket på om dette eksisterer eller ikke, og eventuelt i hvilken grad. Vi har tatt opp relevant teori om språkvariasjon og lingvistiske elementer som vi videre har knyttet opp til vår analyse. Teorien vi har tatt opp er relevant for å forstå hva substitutor er og hvilke fonetiske parametere (håndform og orientering) vi har fokusert på når vi analyserte variasjonen vi fant. Vi har også tatt opp utfordringer med denne studien og hvordan vi har håndtert disse. I vår analyse har vi anvendt videomateriale der døve tegnspråklige mennesker har en hverdagslig og spontan samtale. Vi har til sammen analysert 12 døve deltakere og deres bruk av de tre substitutorene. Gjennom vår analyse har vi funnet ut at fonetisk variasjon i forbindelse med substitutorer eksisterer på norsk tegnspråk.

9 Referanseliste

Bayley, R., Lucas, C. og Rose, M. (2000). *Variation in American Sign Language: The case of DEAF*. *Journal of Sociolinguistics*, 2000, 4(1), 81-107

Erlenkamp, S. (2009). Gesture verbs. *CogniTextes*, volume 3. Hentet fra <https://journals.openedition.org/cognitextes/250>

Fauconnier, G., Turner, M. (2003). Conceptual blending, form and meaning. *Recherches en communication*, n° 19, s. 58-86.

Fauconnier, G., Turner, M. (2003). *The Way We Think: Conceptual Blending and The Mind's Hidden Complexities*. Basic Books.

Ferrara, L., & Halvorsen, R. (2017). *Depicting and describing meanings with iconic signs in Norwegian Sign Language*. Hentet fra: <http://hdl.handle.net/11250/2475889>

Greftegreff, I. (1991). *Håndformer og håndformendringer i norsk tegnspråk: En innledende undersøkelse av foneminventaret*. Hovedfagsoppgave, Universitetet i Trondheim

Johnston, T., Schembri, A. (2007) (1). *Australian Sign Language (Auslan): An introduction to sign language linguistics*. Cambridge: Cambridge University Press

Labov, W. (1972) *Sociolinguistic Patterns*. Philadelphia: University of Pennsylvania Press

Liddell, S. K. (2003). *Grammar, gesture, and meaning in American Sign Language*. New York: Cambridge University Press

Lucas, C., Bayley, R., Reed, R., Wulf, A. (2001). *Lexical variation in african american and white signing*. *American speech*: 76 (4): 339-360. Hentet fra: <https://doi.org/10.1215/00031283-76-4-339>

Lucas, C., Bayley, R., Valli, C., Rose, M., & Wulf, A. (2001). Sociolinguistic variation. I C. Lucas (Red.), *The sociolinguistics of sign languages*. Cambridge: Cambridge University Press.

Statped (2018). Tegnordbok. Hentet fra <https://www.minetegn.no/Tegnordbok-2016/tegnordbok.php>

Taub, S. F. (2001). *Language from the body: Iconicity and metaphor in American Sign Language*. Cambridge: Cambridge University Press

Vonen, A. M. (2006). Tegnspråk i et lingvistisk perspektiv. I S. R. Jørgensen & R. L. Anjum (Red.), *Tegn som språk: En antologi om tegnspråk* (1. utg., s. 125-150). Oslo: Gyldendal.

